

таж, адже окрім винагороди автор може вимагати подальшого спільного патентування. Добре, якщо автор погодиться відмовитись від свого права на отримання патенту на користь роботодавця на підставі відповідного договору на умовах гідної винагороди.

На наш погляд, у сучасних умовах розвитку винахідництва, коли значні технічні рішення розробляє не одна особа, а великі колективи винахідників з чисельністю навіть у 20-30 осіб, не є доцільним віддавати право на отримання патенту на службовий винахід його авторам. Противники цієї позиції посиляються на ст. 54 Конституції України, яка проголошує, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [2].

Чи не є службові винаходи цим винятком, до того ж поки що встановленим законом? Краще було б, якщо законодавець зосередився на питаннях регулювання виплати винагороди авторам службових винаходів, долаючи існуючі прогалини.

Література

1. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. в ред. Закону України від 01.06.2000 р. // ВВР. – 2001. – № 8. – Ст. 37.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Прахов Б. Патентовласники // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 1.
4. Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. / О.В. Дзера, Д.В. Борова, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Юрінком Інтер. – 2004. – Кн. 1.
5. Цивільний кодекс України: Коментар. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2003.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11.
7. http://www.rada.gov.ua:8080/pls/zweb/webproc4_1?id=&pf3511=26542

УДК 347.627.2

К.М. Глиняна

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ РОЗЛУЧЕННЯ ФІКТИВНИМ

На конституційному рівні знайшов закріплення принцип свободи укладення та розірвання шлюбу, а також рівноправності чоловіка і жінки, у тому числі з питань укладення та припинення шлюбу. Ці положення Конституції є відображенням змісту ст. 16 Загальної декларації прав людини, згідно з якою чоловік та жінка мають однакові права при укладенні шлюбу, перебуванні у ньому, а також під час розлучення.

Слід зазначити, що шлюб може бути розглянутий із двох точок зору: як союз релігійно-моральний і як союз юридичний. Тому норми, що визначають шлюбні відносини, також двоякого роду. З одного боку, вони підлеглі закону

релігійно-моральному, а з іншого – юридичному. Питання про розірвання шлюбу також можна розглядати з цих двох точок зору.

З погляду морального воно, зрозуміло, є небажаним, суперечним ідеї шлюбу у тому визначенні, яке дав йому Модестин і яке було визнано гідним християнського світогляду і прийнято імператором Юстиніаном у Дигестах і в Інституціях. Але закон юридичний часто додержується завдань менш високих, ніж моральний, і під впливом потреб співжиття може встановити інші норми, ніж останній. Із цього погляду розлучення не може бути визнане суперечним згаданому поняттю про шлюб, як стверджують деякі дослідники, які не бачать можливості встановити зв'язок між визначенням Модестина і римським законом про свободу розлучення.

Аналіз проблем розлучення, змісту та особливостей права на розлучення на сучасному етапі розвитку правової системи в Україні є вельми актуальним завданням, яке набуває особливої значущості у світлі інтеграції України до Євросоюзу і відповідної адаптації цивільного та сімейного законодавства України до законодавства європейських країн. Слід звернути увагу також на той факт, що в умовах розвитку правотворчих процесів традиційно зростає роль комплексних досліджень з історії держави і права, теорії і практики застосування цивільного, цивільно-процесуального та сімейного законодавства України і особливо тих аспектів, які сьогодні не втратили свого значення.

Окремі аспекти обраної теми дослідження привертали до себе увагу багатьох юристів, економістів, соціологів та інших фахівців. З цього приводу необхідно згадати роботи М.В. Антокольської, С.М. Братуся, Я.Р. Веберса, Є.М. Ворожейкіна, О.В. Дзери, Н.М. Єршової, І.В. Жилінкової, О.М. Калітенко, М.Н. Малєїної, Р.П. Мананкової, В.П. Маслова, Г.К. Матвєєва, А.М. Нечаєвої, З.В. Ромовської, Ю.С. Червоного, Ш.Д. Чіквашвілі, С.Я. Фурси, Л.С. Явича, О.І. Яворської та ін.

Особливу увагу при розгляді окремих аспектів правового регулювання розлучення сьогодні привертють до себе ті норми, які вперше запропонував законодавець у новому Сімейному кодексі України.

Таким новим поняттям сімейного права України в сучасних умовах можна вважати визнання розірвання шлюбу фіктивним. Пред'явлення позову про розірвання шлюбу чи подання спільної заяви про розірвання шлюбу не завжди обумовлювалося і обумовлюється реальним бажанням подружжя припинити шлюб. Іноді це пов'язувалося і пов'язується виключно з наміром одержати певні матеріальні блага [7, с. 4]. Так, якщо наближалася черга на одержання квартири, то розірвання шлюбу зумовлювало надання окремих квартир як дружині, так і чоловікові. Завдяки розірванню шлюбу подружжю вдавалося обійти заборону мати більше одного житлового будинку. За допомогою фіктивного розірвання шлюбу вдавалося зменшити розмір аліментів на дитину від першого шлюбу або виїхати за кордон [3, с. 107].

Вважалося, що число фіктивних розірвань шлюбів є значним, хоча провести такий підрахунок було неможливо. Сьогодні кількість «правових стимулів» до фіктивного розірвання шлюбу значно зменшилася, але не зникла [4, с. 224].

Фіктивне розірвання шлюбу – це абсолютно нове для нашого сімейного законодавства поняття. Виходячи зі змісту ст. 108, його можна визначити як таке розірвання шлюбу органом РАЦС, яке було здійснене не з метою припинення шлюбних відносин і подальшого сімейного життя між подружжям, а з якоюсь іншою (як правило, корисною) метою. Як і в разі фіктивного шлюбу, фіктивне розлучення може здійснюватися з метою одержання певного матеріального задоволення обома чи одним із подружжя (прописки, місця навчання, роботи тощо). Крім того, уявляється, що розлучення може бути визнане фіктивним лише в тому разі, якщо воно порушило чийсь права та охоронювані законом інтереси або заподіяло шкоду. Тому коло «зацікавлених» осіб у статті не встановлюється. Адже неможливо передбачити всі варіанти.

Розірвання шлюбу, підтверджене свідоцтвом, виданим державним органом реєстрації актів цивільного стану і скріпленим гербовою печаткою, створює презумпцію дійсності наміру хоча б когось з подружжя на розлучення доти, поки таке розірвання шлюбу не буде визнане фіктивним [2, с. 55].

Право на звернення до суду з позовом про визнання розірвання шлюбу фіктивним, як зазначалося вище, має зацікавлена особа. Нею може бути, насамперед, організація, яка надає житло. Не виключено, що такою зацікавленою особою буде один із подружжя, якого інший увів в оману, схиливши до подання спільної заяви про розірвання шлюбу неначе як для одержання певного блага, а потім таємно зареєстрував повторний шлюб.

Заявникові належить спростувати вищезазвану презумпцію, подавши докази фактичного продовження шлюбних відносин (листи, показання свідків тощо).

Законодавство сьогодення містить вичерпний перелік категорій розлучень, які можуть бути визнані фіктивними. Це розірвання шлюбу органом РАЦС за заявою подружжя, яке не має дітей, і розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя в разі, коли іншого з подружжя засуджено за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менш як на три роки. Однак на практиці можна спостерігати й інші випадки фіктивного розірвання шлюбу. Наприклад, якщо в одного з подружжя є двоє неповнолітніх дітей (одна дитина від попереднього шлюбу, а інша – від нинішнього), то з метою зменшення розміру аліментів на дитину від попереднього шлюбу він розриває теперішній шлюб (фіктивно) і, нібито сплачуючи аліменти на двох дітей, тим самим зменшує розмір аліментів на першу дитину. Тому уявляється, що немає необхідності обмежувати категорії розлучень, які можуть визнаватися фіктивними. Треба лише більш чітко визначити умови, підстави та порядок визнання розірвання шлюбу фіктивним [5, с. 181].

Визнання фіктивним розірвання шлюбу, проведеного судом, за ст. 108 СК не припускається. У цьому разі зацікавлена особа може домогтися захисту своїх інтересів лише за допомогою перегляду рішення суду про розірвання шлюбу за нововиявленими обставинами [9, с. 125].

Нині встановлено судовий порядок визнання розлучення фіктивним. Якщо позовну заяву буде доведено, то суд виносить рішення про визнання розірвання шлюбу фіктивним і одночасно про аналювання постанови державного органу

реєстрації актів цивільного стану. Це рішення суду є правовою підставою для аналювання актового запису про розірвання шлюбу та свідоцтва про розірвання шлюбу, що віднесено до компетенції органу РАЦС. Відповідно таке розлучення вважається таким, що не відбулося і не породжує правових наслідків, передбачених законодавством [1, с. 190].

На окрему увагу заслуговує ситуація, коли подружжя подають спільну заяву до органу РАЦС про розірвання шлюбу, а орган РАЦС у процесі розгляду такої заяви встановлює, що він розривається не з метою подальшого припинення подружніх відносин, а з іншою, корисною, метою. Чинне законодавство прямо не зазначає, що в такому разі орган РАЦС може відмовити в реєстрації розлучення, але такий висновок впливає із загальних положень законодавства про органи реєстрації актів цивільного стану. Чинне законодавство не встановлює обов'язок органу РАЦС зареєструвати розлучення, а лише надає йому таке право. Якщо ж орган РАЦС відмовляє в реєстрації, то особа, якщо вона не погоджується з такою відмовою, може звернутися до суду і оскаржити таку відмову. Отже, працівникам РАЦС, щоб забезпечувати свої права від оскарження їх дій, доцільно відмовляти в розірванні шлюбу з підстав його фіктивності лише в тому разі, коли про це заявлять уповноважені особи (наприклад, прокурор) або будуть безспірні докази для встановлення цього факту [8, с. 15].

Слід також зауважити, що фіктивність розірвання шлюбу може розглядатися з урахуванням певних правових особливостей. Якщо обидва або хоча б один із подружжя живі, то заява зацікавленої особи про визнання розірвання шлюбу фіктивним має розглядатися в позовному провадженні. Так само з позовом має звертатися один з подружжя до іншого. Це зумовлюється тим, що в подружжя в результаті розгляду такої заяви права та обов'язки відновлюються.

У порядку ж окремого провадження має розглядатися заява зацікавленої особи або одного з подружжя в разі смерті іншого з подружжя чи обох з подружжя. При цьому обидва з подружжя не можуть звертатися до суду із заявою про фіктивність розлучення [6, с. 365].

Таким чином, враховуючи сучасні тенденції розвитку сімейного законодавства і запропоновані вище поняття, фіктивне розлучення можна визначити як таке розірвання шлюбу органом РАЦС, яке було здійснене не з метою припинення шлюбних відносин і подальшого сімейного життя між подружжям, а з якоюсь іншою (як правило, корисною) метою.

Література

1. Калітенко О.М. Сімейний кодекс України: Наук.-практ. коментар / За ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2003.
2. Кидалова А. Особливості правового регулювання розірвання шлюбу між подружжям, яке має неповнолітніх дітей // Право України. – 2002. – № 2.
3. Нечаева А.М. Семейное право: Курс лекций. – М.: Юрист, 1998.
4. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Наук.-практ. коментар. – К.: Ін Юре, 2003.
5. Сімейний кодекс України: Наук.-практ. коментар / За ред. Ю.С. Червоного. – Х.: Одісей, 2003.
6. Сімейне право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Наук.-практ. посібник / За заг. ред. С.Я. Фурси. – К.: Вид-во С.Я. Фурси, 2005.

7. Семейный кодекс – Правила Министерства юстиции: есть противоречия. 08.01.2003 // Юрид. практика. – 2003. – № 1.
8. Фурса С.Я. Окреме провадження у цивільному процесі України: Навч. посіб. – К., 1999.
9. Шевченко Я.Н. Проблемы правового регулирования семейных отношений // Укр. право. – 1998. – № 1.

УДК 347.471.7(477).1917/21

Ю.В. Кривенко

ФОРМУВАННЯ СТАТУСУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В 1917–1921 рр. В УКРАЇНІ

У наш час в Україні проходить формування громадянського суспільства, закладаються основи демократичних суспільних відносин. У зв'язку з цим великого значення для майбутнього нашої держави набуває характер відносин між віруючим та невіруючими, між різними релігійними віросповіданнями та їх відносин з державою в особі законодавчої та виконавчої влади.

В Україні, до встановлення радянської влади, ситуація була набагато складнішою, ніж в Росії, і в подальшому вона також мала свою специфіку.

1914 року в Україні діяло 8606 парафій, які обслуговувало 32246 священників. На території 9 губерній налічувався 131 монастир, де проживали 4691 чернець та 10331 послушник. Окрім цього, релігійні потреби населення задовольняли 3174 уніатські церкви та 79 монастирів УГКЦ [2, с. 96].

Після того як імператор Микола II 1917 року зрікся престолу, Тимчасовий уряд розпочав свою діяльність з прийняття постанови від 7 березня 1917 року, згідно з якою були скасовані станові, віросповідальні та національні обмеження. При цьому привілейований стан Російської православної Церкви зберігався.

Тимчасовим урядом від 2 серпня 1917 року була видана постанова «Про свободу совісті», згідно з якою громадяни мали право сповідувати будь-яку релігію без переслідувань та обмежень, дозволявся вільний перехід до інших релігій без спеціальних дозволів, становище людини не залежало від її віросповідання.

Після жовтневих подій 1917 року релігійні організації, зокрема Церква, втратили своє панівне становище, «бо не могли співіснувати з антирелігійною за своєю суттю радянською державою». Церковні структури витіснялися з усіх сторін народного життя.

В Росії після 1917 року законодавство про релігійні організації характеризувалося тим, що не визнавало за релігійними організаціями статусу юридичної особи й обмежило їхнє право власності на майно. Так, згідно з Декретом РНК РРФСР від 23 січня 1918 року «Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви», «ніякі церковні й релігійні товариства не мають права володіти власністю. Правами юридичних осіб вони не наділяються». Цей самий Декрет встановив, що все рухоме і нерухоме майно релігійних організацій визначалось народним скарбом. До категорії «народного скарбу» були віднесені культові